

Neurovetarparadoxen

Ingvar Johansson

Lögnarparadoxen känner de flesta filosofer till. Vanligtvis exemplifieras denna *semantiska* paradox med att en kretensare hävdar att alla kretensare ljuger, men samma paradox uppstår om en svensk person hävdar att alla svenskar ljuger. Strukturen i paradoxen kan exemplifieras på en mängd sätt. Att en kretensare blivit paradexemplet kan bero på att det i Bibeln står: "En av deras egna, en profet, har sagt: 'Kretensare ljuger oavbrutet och är odjur, glupska och lata'" (Titusbrevet 1:12). Jag ska inledningsvis presentera denna paradox, och då på ett sätt som är pedagogiskt i förhållande till den här uppsatsens egentliga syfte, nämligen att visa att det finns en analog *epistemisk* paradox, vilken gör skäl för beteckningen "neurovetarparadoxen".

Låt oss tänka oss en under antiken patriotisk och hederlig kretensare som till sin fasa upptäcker att en förfärlig mängd kretensare förfärligt ofta ljuger. Skulle denne kretensare säga: "En förfärlig mängd kretensare ljuger förfärligt ofta", så skulle ingen paradox uppstå. Och det är kanske detta hen egentligen vill säga även när hen ibland förtvivlat utbrister: "Alla kretensare ljuger jämt". Men om hen till en semantikpedant (alltså: "alla" betyder faktiskt ALLA!) säger samma sak, så uppstår för den senare lögnarparadoxen. Yttrandet blir för denne också självrefererande, dvs. handlar också om den yttrande själv och det hen säger. Om det kretensaren hävdar är sant, så ljuger hen, men om hen ljuger, så är hens yttrande i överensstämmelse med yttrandet, och är i den meningen en verifikationsinstans av yttrandet. Semantiskt paradoxalt.

Om denna paradox har mycken filosofi skrivits, och jag har själv bidragit till att öka litteraturmängden (2003, avsnitt 7). Men det är som sagt inte om detta som den här uppsatsen primärt skall handla. Den är skriven för att göra klart att det finns en analog modern men förbisedd paradox, neurovetarparadoxen.

Låt oss tänka oss en nutida ambitiös, högintelligent och på empiriska experiment mycket skicklig neurovetare. I det sammantagna ljuset från tre typer av källor kommer denne briljante forskare fram till att folk radikalt underskattar vad som i deras varseblivningar är – likt hallucina-

tioner – rena hjärnprodukter, dvs. att det som varseblivs inte har någon av hjärnan oberoende existens. De tre källorna är: (i) den traditionella filosofins och perceptionspsykologins exempel på varseblivningsillusioner, (ii) den moderna neurologins studier av underliga varseblivningar hos personer med, ur vardagsmänniskans sätt att se, neurologiska funktionsnedsättningar, och (iii) den ultramoderna forskning som med hjälp av VR- och AR-glasögon skapar komplicerade tidigare otänkbara varseblivningssituationer. Om denne neurovetare för en populärvetenskaplig publik proklamerar ”Neurovetenskapen har visat att en förfärlig mängd vanliga varseblivningar inte är varseblivningar av något som har en från hjärnan oberoende existens”, så uppstår ingen paradox. Men om neurovetaren i stället hävdar ”Alla varseblivningar (såväl adekvata som illusoriska) är hallucinationer”, så uppstår epistemiska komplikationer, åtminstone för en epistemisk pedant som jag själv.

Ordet ”alla” gör att neurovetarens påstående refererar till alla neurovetares empiriska undersökningar, och det blir därför också självrefererande i förhållande till den talande neurovetarens egen forskning. Om precis alla varseblivningar är hallucinationer, så måste också neurovetarnas empiriska undersökningar vara hallucinationer skapade av neurovetarnas hjärnor. Vilket innebär att deras tal om rena hjärnprodukter hos försökspersoner inte kan referera till något från neurovetarnas egna hjärnor oberoende existerande. Neurovetarens sist återgivna helt generella påstående gör att man kan säga som följer. Om neurovetaren har rätt, så saknar neurovetenskapen helt empiriskt stöd i traditionell mening, dvs. observationer av delvis forskaroberoende fakta. Men om hen har fel, så tycks neurovetenskapen ha betydande empiriskt stöd för hens åsikt. Epistemiskt paradoxalt.

Jag har länge tyckt att många neurovetare och neurovetenskapligt välinformerade personer talar och skriver – men utan att säga det rakt ut – som om de anser att empirisk neurovetenskap har visat att precis allt i våra varseblivningar är hallucinatoriskt. Se t. ex. Lisa Feldman Barrett, *Seven and a Half Lessons About the Brain* (2020). Men jag har tidigare inte velat vara filosofiskt pedantisk och göra väsen av saken. Neurovetarna tar obestriddigen fram inte bara ny kunskap i allmänhet, utan också medicinskt värdefull kunskap. Och det kanske därför är dumt att försöka få dem att ägna tid också åt metafysiska frågor. Men nu har min motivationsbild förändrats.

Nyligen utkom på svenska neurovetaren Anil Seths bok *Att vara du: En ny vetenskap om medvetandet* (2024; på engelska 2021). Vid sidan av

sina presentationer av neurovetenskapliga studier, så hävdar Seth också explicit att *allt* som *alla* varseblir är hallucinationer. Den vanliga distinktionen mellan varseblivningar och hallucinationer blir hos honom en distinktion mellan två slags hallucinationer, vilka han kallar kontrollerade respektive okontrollerade. Här är tre påståenden från boken:

När vi följer denna [bokens] idé till vägs ände kommer vi att se att medvetandehållet är ett slags vakendröm, en kontrollerad hallucination, som är både mer och mindre än det som världen verkligen är. (s. 92)

Man skulle rent av kunna säga att vi alla hallucinerar hela tiden. (s. 103)

[Detta klargör] att normal varseblivning, här och nu, faktiskt är ett slags hallucination. (s. 145)

Seth vill genom sin bok ersätta det klassiska neurovetenskapliga angreppssättet med ett nytt. I det klassiska ses varseblivningar som skapade genom att till kroppen given sinnesinformation därefter blir tolkad av hjärnan. I hans eget ska varseblivningar ses som uppkomna genom att hjärnan först gör förutsägelser om framtida sinnesinformation, och sedan får möta denna information. Men detaljerna i detta forskningsprogram finns det ingen anledning att gå in på här. Den här uppsatsen är ingen recension, utan bara till för att påpeka att Seths bok på ett ovanligt klart sätt exemplifierar det jag kallar neurovetarparadoxen, nämligen att en etablerad neurovetare hävdar att hen korrekt återger neurovetenskapliga undersökningsresultat samtidigt som hen hävdar att alla neurovetare, dvs. också hen själv, alltid hallucinerar. Det paradoxala elementet kan kortfattat framställas så här: En neurovetare hävdar att alla neurovetare hallucinerar.

Vissa av antikens kretensare borde ha besinnat sig innan de uttalade sig alltför allmängiltigt om sina landsmäns förljugenhet, och vissa av dagens neurovetare borde besinna sig innan de uttalar sig alltför allmängiltigt om neurovetenskapens metafysiska implikationer.¹

Litteratur

- Barrett, Lisa Feldman. 2020. *Seven and a Half Lessons About the Brain*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- Johansson, Ingvar. 2003. "Performatives and Antiperformatives". *Linguistics and Philosophy* 26, s. 661–702.
- Seth, Anil. 2024. *Att vara du: En ny vetenskap om medvetandet*. Övers. Joachim Retzlaff. Stockholm: Fri Tanke.

1. Först ett tack till Christer Svennerlind för hjälp med att göra uppsatsens grundläggande idé klar och distinkt, och sedan ett tack till Jens Johansson för några goda pedagogiska förslag.